

Nr 37

Justitieutskottets betänkande i anledning av propositionen 1974: 154 med förslag till viss lagstiftning om trafiknykterhetsbrott jämte motioner.

Propositionen

I propositionen 1974: 154 har Kungl. Maj:t (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov,
2. lag om ändring i lagen (1951: 649) om straff för vissa trafikbrott,
3. lag om ändring i rättegångsbalken.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisas till vad utskottet anför på s. 6.

Företrädare för rikspolisstyrelsen och trafiksäkerhetsverket har inför utskottet närmare utvecklat sin syn på den föreslagna lagstiftningen. Vidare har professorn Leonard Goldberg inför utskottet demonstrerat förekommande apparater för analys av utandningsluft.

I samband med propositionen behandlar utskottet dels den vid riksdagens början väckta motionen 1974: 1079, dels de i anledning av propositionen väckta motionerna 1974: 1940—1974: 1944. Motionsyrkan- dena redovisas nedan på s. 4—6.

De vid propositionen fogade lagförslagen är följande.

1 Förslag till

Lag om försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov

Härigenom förordnas som följer.

1 §

Som ett led i samhällets åtgärder för främjande av trafiknykterheten får i den omfattning som regeringen bestämmer försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov äga rum i enlighet med bestämmelserna i denna lag.

2 §

Alkoholutandningsprov får under försöksverksamhet som avses i 1 §, utan att skäligen misstanke om brott enligt 4 § lagen (1951: 649) om straff för vissa trafikbrott föreligger, företagas av polisman på

1. förare av motorfordon som stoppas vid i förväg beordrad trafikkontroll,

2. den som kan antagas under förande av motorfordon ha, med eller utan skuld, haft del i uppkomsten av trafikolycka,

3. den som kan misstänkas för att under förande av motorfordon ha begått brott enligt 1—3 § lagen om straff för vissa trafikbrott eller sådan enligt vägtrafikkungörelsen (1972: 603) straffbelagd förseelse som avser

a. färdhastighet,

b. skyldighet att stanna fordon på tecken av polisman eller på grund av anvisning som meddelas genom vägmärke eller trafiksignal,

c. skyldighet att ha föreskriven fordonslykta tänd.

Bestämmelserna i första stycket om förare av motorfordon gäller även förare av terrängmotorfordon och traktor med släpfordon.

3 §

Alkoholutandningsprov enligt 2 § får företagas endast på eller i nära anslutning till den plats där kontrollen eller polisinspektionen äger rum.

Provtagningen skall ske på sätt som ej utsätter den på vilken provet företages för allmän uppmärksamhet. Om särskilda skäl ej föranleder annat, skall provet företagas i täckt fordon eller inomhus i avskilt rum.

4 §

Vägrar den på vilken alkoholutandningsprov skall företagas enligt 2 § att medverka till sådant prov, får blodprov tagas och läkarundersökning för utrönande av alkoholpåverkan äga rum.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975 och gäller till utgången av juni 1976.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1951: 649) om straff för vissa trafikbrott

Härigenom förordnas att 4 § lagen (1951: 649) om straff för vissa trafikbrott skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §¹

1 mom. Den som vid förande av motordrivet fordon varit så påverkad av starka drycker, att det kan antagas, att han icke på betryggande sätt kunnat föra fordonet, dömes för rattfylleri till fängelse i högst ett år eller, där omständigheterna är mildrande, till böter, dock lägst tjugofem dagsböter.

Till samma straff dömes föraren, om han av annat berusningsmedel var så påverkad som nyss sagts.

Hade förare av motorfordon eller terrängmotorfordon eller av traktor med släpfordon en alkoholkoncentration i blodet av 1,5 promille eller däröver, skall han anses ha varit så påverkad av starka drycker, som i första stycket sägs.

2 mom. Är det ej styrkt, att förare av motorfordon eller terrängmotorfordon eller av traktor med släpfordon var så påverkad, som i 1 mom. första stycket sägs, men uppgick alkoholkoncentrationen i hans blod till 0,5 men ej till 1,5 promille, dömes till böter, dock lägst tio dagsböter, eller fängelse i högst sex månader.

Den som fört motorfordon eller terrängmotorfordon eller traktor med släpfordon efter att ha förtärt starka drycker i sådan mängd att alkoholkoncentrationen i hans blod under eller efter färden uppgick till 1,5 promille eller däröver, skall anses ha varit så påverkad av starka drycker under färden, som i första stycket sägs.

2 mom. Är det ej styrkt, att förare av motorfordon eller terrängmotorfordon eller av traktor med släpfordon var så påverkad, som i 1 mom. första stycket sägs, men har han fört fordonet efter att ha förtärt starka drycker i sådan mängd att alkoholkoncentrationen i hans blod under eller efter färden uppgick till 0,5 men ej till 1,5 promille, dömes till böter, dock lägst tio dagsböter, eller fängelse i högst sex månader.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

¹ Senaste lydelse 1972: 749.

1† Riksdagen 1974. 7 saml. Nr 37

3 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom förordnas att 28 kap. 13 § rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

28 KAP.

13 §

Beträffande kroppsvisitation och kroppsbesiktning gälle i tillämpliga delar vad i 4, 8 och 9 §§ är stadgat om husrannsakan. Är fara i dröjsmål, må åtgärd, som nu sagts, beslutas av polisman.

Förrättning, som är av mera väsentlig omfattning, skall verkställas inomhus och i avskilt rum. Verkställs den av annan än läkare, skall såvitt möjligt ett av förrättningsmannen anmodat trovärdigt vittne närvara. Blodprov må ej tagas eller annan mera ingående undersökning utföras av annan än läkare.

Förrättning, som är av mera väsentlig omfattning, skall verkställas inomhus och i avskilt rum. Verkställs den av annan än läkare, skall såvitt möjligt ett av förrättningsmannen anmodat trovärdigt vittne närvara. Blodprov må ej tagas av annan än läkare eller legitimerad sjuksköterska. Annan mera ingående undersökning må utföras endast av läkare.

Kroppsvisitation eller kroppsbesiktning å kvinna må ej verkställas eller bevittnas av annan än kvinna eller läkare.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

Motionsyrkandena

Vid riksdagens början väckt motion

I motionen 1974: 1079 av herr Larsson i Öskevik m. fl. (c) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anholder om utfärdande av sådana bestämmelser att polisen får möjlighet att begagna sig av metoden med rutinmässiga utandningsprov enligt förslag i SOU 1970: 61.

I anledning av propositionen väckta motioner

I motionen 1974: 1940 av herrar Johansson i Växjö (c) och Polstam (c) hemställs att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 154 uttalar att vid rutinmässiga alkoholutandningsprov i samband med trafikolyckor 0,5 ‰-ampullen alltid skall användas.

I motionen 1974: 1941 av herr Jonsson i Alingsås m. fl. (fp, s, c) hemställs att riksdagen vid behandling av propositionen 1974: 154 ger Kungl. Maj:t till känna

1. att 0,5-promillegränsen bör tillämpas även vid försöksverksamheten med rutinmässiga utandningsprov,
2. att statens rättskemiska laboratorium bör ges tillräckliga resurser för att kunna nedbringa väntetiderna vid blodprov.

I motionen 1974: 1942 av herr Lindahl i Lidingö (s) hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar att försöksverksamheten med rutinmässiga alkoholutandningsprov skall genomföras med användande av 0,5 ‰-ampuller med den avläsningsmetod som trafiknykterhetskommittén förordat.

I motionen 1974: 1943 av herr Lövenborg m. fl. (vpk) föreslås

1. att riksdagen hemställer om utarbetandet av sådan lagtext att person, som underkastas blodprov vid misstanke om rattfylleribrott men ej är skyldig därtill, ersätts för kostnader och olägenheter som uppkommit i samband därmed,

2. att riksdagen uttalar sig för att utandningsapparat med minsta möjliga felmarginal kommer till användning vid den föreslagna försöksverksamheten och att perioden också används till att pröva nya och säkrare metoder,

3. att riksdagen beslutar att förslag till lagändring i lagen 1951: 649 om straff för vissa trafikbrott får följande lydelse:

Kungl. Maj:ts förslag

Motionärernas förslag

4 §

2 mom. Är det ej styrkt, att förare av motorfordon eller terrängmotorfordon eller av traktor med släpfordon var så påverkad, som i 1 mom. första stycket sägs, men har han fört fordonet efter att ha förtärt starka drycker i sådan mängd att alkoholkoncentrationen i hans blod under eller efter färden uppgick till 0,5 men ej till 1,5 promille, dömes till böter, dock lägst tio dagsböter, *eller fängelse i högst sex månader.*

2 mom. Är det ej styrkt, att förare av motorfordon eller terrängmotorfordon eller av traktor med släpfordon var så påverkad, som i 1 mom. första stycket sägs, men har han fört fordonet efter att ha förtärt starka drycker i sådan mängd att alkoholkoncentrationen i hans blod under eller efter färden uppgick till 0,5 men ej till 1,5 promille, dömes till böter, dock lägst tio dagsböter.

I motionen 1974: 1944 av herr Oskarson (m) och fru Jacobsson (m) hemställs att riksdagen

1. antar 1 § i det i propositionen framlagda förslaget till lag om försöksverksamhet med rutinmässiga utandningsprov med den ändringen att paragrafen erhåller följande som *motionärernas förslag* betecknade lydelse:

Kungl. Maj:ts förslag

Motionärernas förslag

1 §

Som ett led i samhällets åtgärder för främjande av trafiknykterheten får *i den omfattning som regeringen bestämmer* försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov äga rum i enlighet med bestämmelserna i denna lag.

Som ett led i samhällets åtgärder för främjande av trafiknykterheten får försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov äga rum i enlighet med bestämmelserna i denna lag.

2. ger Kungl. Maj:t till känna att 0,5 ‰-ampull bör komma till användning vid rutinmässiga utandningsprov i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet

Inledning

I propositionen föreslås en tidsbegränsad lag som medger att viss försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov skall få äga rum som ett led i samhällets åtgärder för främjande av trafiknykterheten. Enligt förslaget skall rutinprov få tas på motorfordonsförare vid i förväg beordrad trafikkontroll, vid trafikolyckor och vid vissa angivna trafiköverträdelser. Försöksverksamhetens omfattning skall enligt förslaget bestämmas av regeringen. I propositionen föreslås också sådan ändring i straffbestämmelserna om trafiknykterhetsbrott att det s. k. tillbakaräkningsproblemet praktiskt taget försvinner. Vidare föreslås att legitimerad sjuksköterska skall få behörighet att ta blodprov.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1975.

Till grund för förslagen ligger det av kommittén för lagstiftningen angående trafiknykterhetsbrott, nedan kallad trafiknykterhetskommittén, avgivna betänkandet (SOU 1970: 61) Trafiknykterhetsbrott — Förslag 1970. I betänkandet framlades ett samlat åtgärdsprogram på rattfyllerilagstiftningens område, som bl. a. upptog en sänkning av den på blodalkoholhalten baserade rattfyllerigränsen från 1,5 ‰ till 1,2 ‰, en ändring av straffbestämmelserna beträffande trafiknykterhetsbrotten i syfte att komma till rätta med det s. k. tillbakaräkningsproblemet, genomförande av ett mer nyanserat påföljdsval vid rattfylleri samt en lagreglering av alkoholutandningsprov såväl vid misstanke om brott som vid rutinmässiga kontroller.

Av olika undersökningar på trafikbrottslighetens område att döma är antalet trafiknykterhetsbrott som aldrig kommer till polisens kännedom mycket stort. I flertalet fall är det fråga om körningar som över huvud taget inte blir föremål för kontroll från polisens sida. Men enligt undersökningar som utförts av trafiknykterhetskommittén förekommer det också i uppgivande många fall att förare, vars nykterhetstillstånd granskas av polisen i samband med trafikkontroller o. d. och vars blodalkoholhalt är högre än den lagen tillåter, ändå undgår misstanke om trafiknykterhetsbrott. Ytterst beror dessa förhållanden på att polisen f. n. saknar möjligheter att tillräckligt effektivt kontrollera nykterheten i trafiken. En särskild svårighet är att polisen i stort sett är hänvisad till yttre iakttagelser angående en förarens nykterhetstillstånd. Ett medel att öka upptäcktsrisken är användning av alkoholutandningsprov. F. n. anses sådana prov böra komma i fråga endast om föraren genom alkohollukt från andedräkten, sluddrande tal eller andra

tecken på alkoholpåverkan kan misstänkas för trafiknykterhetsbrott.

I likhet med departmentschefen anser utskottet att upptäcktsrisken och därmed också trafiknykterhetslagstiftningens allmänpreventiva effekt skulle öka avsevärt om polisen fick befogenhet att företa utandningsprov inte bara då skälig misstanke om trafiknykterhetsbrott föreligger utan också rutinmässigt vid trafikkontroller och i samband med trafikolyckor och vissa trafikförseelser. Mot en sådan ordning kan resas invändningar från både rättssäkerhets- och integritetsskyddssynpunkt. Farhågorna från rättssäkerhetssynpunkt hänger till huvudsaklig del samman med vilken provtagningsmetod som kommer till användning. Till denna fråga återkommer utskottet i nästa avsnitt. Redan här skall dock sägas att rimliga rättssäkerhetskrav kan tillgodoses. Beträffande invändningarna från integritetsskyddssynpunkt bör beaktas att utandningsprov synes vara en mindre ingripande åtgärd än t. ex. de kroppsvisitationer som stickprovssvis förekommer i samband med tullkontroll och att utandningsproven torde kunna ordnas så att de innebär endast ett ringa obehag för fordonsförarna. Med hänsyn härtill anser utskottet att sistnämnda invändningar får vika när det som nu är fråga om att vidta åtgärder i syfte att tillgodose ett betydelsefullt trafiksäkerhetsintresse.

Vad gäller propositionens förslag i övrigt anser utskottet att ett genomförande av dem är ägnat att öka trafiknykterhetslagstiftningens effektivitet allmänt sett. Särskilt tillfredsställande är enligt utskottets mening att det s. k. tillbakaräkningsförfarandet, som inneburit risker för materiellt oriktiga resultat och varit förenat med avsevärda tillämpningssvårigheter, praktiskt taget helt kommer att försvinna.

Under hänvisning till det anförda ansluter sig utskottet i stort till de i propositionen framlagda lagförslagen. Ställningstagandet innebär att önskemålet i den vid riksdagens början väckta motionen 1974: 1079 — vari yrkats utfärdande av sådana bestämmelser att polisen får möjlighet att begagna sig av metoden med rutinmässiga utandningsprov enligt trafiknykterhetskommitténs förslag — blir i allt väsentligt tillgodosett och att någon riksdagens åtgärd i anledning av den motionen inte erfordras. I det följande behandlar utskottet i skilda avsnitt de frågor som tagits upp i övriga föreliggande motioner eller som eljest tilldragit sig utskottets särskilda uppmärksamhet.

Försöksverksamhetens omfattning

Enligt 1 § förslaget till lag om försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov får verksamheten äga rum i den omfattning som regeringen bestämmer.

I motionen 1974: 1944 framhålls att en landsomfattande verksamhet med utandningsprov kan antas ha en betydligt större allmänpreventiv effekt än en verksamhet som endast avser vissa i förväg utpekade om-

råden och kan förväntas ge ett avsevärt bredare underlag för en bedömning av rutinprovens effekt från brottsbekämpningssynpunkt. Motionärerna anser det naturligtast att verksamheten får omfatta hela landet och att rikspolisstyrelsen får bestämma verksamhetens utformning. Yrkandet går ut på att orden "i den omfattning som regeringen bestämmer" skall utgå ur lagtexten (yrkande 1).

Utskottet kan helt ställa sig bakom syftet med motionärernas förslag, nämligen att försöksverksamheten skall bli så effektiv som möjligt och ge ett brett underlag för ett framtida ställningstagande till en permanent lagstiftning på området. Enligt utskottets mening är det av stor betydelse att de områden i vilka försöksverksamheten avses äga rum blir tillräckligt stora och att de representerar såväl storstadsområden som landsbygd. Angeläget är också att antalet försöksområden inte begränsas så snävt att invånarna i dessa känner sig särskilt utpekade. Samtidigt bör det beaktas att det från praktisk synpunkt synes mindre lämpligt att en försöksverksamhet av ifrågavarande natur från början ges en landsomfattande räckvidd eller läggs fast i tiden för hela försöksperioden. Som departementschefen påpekar måste nämligen hänsyn fortlöpande tas till de praktiska förutsättningarna att på det lokala planet genomföra en effektiv försöksverksamhet liksom till de önskemål och intressen som gör sig gällande från forskningssynpunkt. Självfallet är det också väsentligt att de erfarenheter som vinnas under försöksperiodens början kan läggas till grund för ställningstaganden i fråga om verksamhetens fortsatta förlopp. Härvidlag vill utskottet särskilt framhålla att erfarenheterna från rättssäkerhetssynpunkt kan motivera att verksamheten avbryts eller att effektivitetsskäl kan tala för en annan provtagningsmetod. Nu anförda synpunkter synes i allt väsentligt tillgodose av departementschefens uttalanden i propositionen (s. 34). Med hänsyn härtill och till att verksamheten inte uteslutande berör polisens brottsbekämpande uppgifter utan utgör ett av flera inslag från samhällets sida i en planerad trafiknykterhetskampanj ansluter sig utskottet till departementschefens uppfattning att regeringen bör bestämma omfattningen av försöksverksamheten. Uppgiften att avgöra vilka områden som skall komma i fråga under de olika försöksperioderna bör ankomma på rikspolisstyrelsen efter samråd med trafiksäkerhetsverket. Utskottet tillstyrker således propositionen i förevarande del och avstyrker motionen 1974: 1944 i motsvarande del (yrkande 1).

Provtagningsmetoder m. m.

De provtagningsapparater, som hittills kommit till användning i Sverige vid analyser av utandningsluft, har till huvudsakligt ändamål att via utandningsluften påvisa närvaro eller frånvaro av alkohol i blodet eller att ge en grov uppfattning huruvida blodalkoholhalten har uppnått ett visst gränsvärde. En sådan apparat som länge använts är

Alcotest. På senaste tid har polisen övergått till att använda utandningsapparat av fabrikat Alcoyser som är av samma typ som Alcotest.

Alcotest- och Alcoyserapparaterna består av gummimunstycke, ampull med ett visst slag av kristaller samt plastblåsa. Den som skall undergå prov blåser genom munstycket och ampullen blåsan full med luft. Om utandningsluften innehåller alkohol, färgas kristallerna i ampullen mer eller mindre gröna. På ampullen finns en markeringsring, som delar kristallskiktet i två delar och som på den version som används i Sverige markerar en blodalkoholhalt av 0,5 ‰. Om kristallerna färgas gröna upp till eller över ringen, tyder detta på en blodalkoholhalt av 0,5 ‰ eller däröver. I åtskilliga andra länder används en s. k. 0,8 ‰-ampull på vilken ringen markerar en blodalkoholhalt av 0,8 ‰.

I propositionen förordar departementschefen att 0,8 ‰-ampullen skall användas vid de föreslagna rutinmässiga utandningsproven. Föreligger misstanke om trafiknykterhetsbrott skall 0,8 ‰-ampullen inte användas utan provtagning liksom hittills ske med 0,5 ‰-ampullen. Vid användning av 0,8 ‰-ampullen skall denna avläsas på det sätt att provet skall betecknas som positivt och blodprov tas endast om grönfärgningen når upp till eller förbi överkanten av markeringsringen. Bestämmelser härom avses bli utfärdade i administrativ ordning.

I motionerna 1974: 1940, 1974: 1941 (yrkande 1), 1974: 1942 och 1974: 1944 (yrkande 2) framställs yrkanden som går ut på att 0,5 ‰-ampullen skall användas även vid rutinmässiga utandningsprov. Enligt de tre sistnämnda motionerna bör ampullen avläsas vid markeringsringens överkant. Motionärernas invändningar mot användningen av 0,8 ‰-ampullen synes kunna sammanfattas enligt följande. På grund av att 0,8 ‰-ampullen är mindre effektiv än 0,5 ‰-ampullen skulle vid provtagning med den förstnämnda ampullen ett inte obetydligt antal fordonsförare, som har en blodalkoholhalt över 0,5 ‰, kunna undgå misstanke om brott. Om 0,8 ‰-ampullen kommer till användning kan detta leda till den inte önskvärda effekten att allmänhetens respekt för den i trafikbrottslagen uppställda 0,5 ‰-gränsen undergrävs. Vidare ter det sig från praktisk synpunkt olämpligt att polisen skall behöva använda två olika sorters ampuller.

I motionen 1974: 1943 (yrkande 2) begärs att riksdagen skall uttala sig för att utandningsapparater med minsta möjliga felmarginal kommer till användning och att försöksperioden används till att pröva nya och säkrare metoder.

Som berörts i det föregående möjliggör de apparater som f. n. används vid utandningsprov inte någon mera noggrann analys av utandningsluften. Nya typer av apparater har emellertid nyligen konstruerats, vilka kan antas ge mera exakta besked om blodalkoholhalten än vad Alcotest och Alcoyser förmår. En sådan ny apparattyp, uppbyggd av

s. k. fuel-celler, synes både enkel och lätthanterlig. Skilda modeller av denna typ är f. n. under utprovning i Sverige.

Enligt utskottets mening hade det varit önskvärt att resultatet från den sålunda pågående utprovningen av nya apparattyper hade förelagat som underlag för en bedömning av vilken provtagningsmetod som bör användas vid rutinmässiga utandningsprov. Med hänsyn till att det nu är fråga om en försöksverksamhet med begränsad varaktighet som skall samordnas med den planerade trafiknykterhetskampanjen nästa år anser sig utskottet dock inte böra uppskjuta ett beslut i ärendet. Före ett framtida slutligt ställningstagande till frågan om rutinmässiga utandningsprov ter det sig emellertid erforderligt att beslutsunderlaget väsentligt breddas. Den föreslagna försöksverksamheten synes erbjuda ett lägligt tillfälle att undersöka hur nya provtagningsmetoder uppfattas av allmänheten och hur de utfaller i den praktiska tillämpningen. Det bör sålunda vara möjligt att pröva nya apparater samtidigt som vederbörande förare underkastas rutinmässigt prov med Alcotest eller Alcoyser samt att efter hand som tillförlitligheten av de nya apparaterna styrks låta dem ersätta de hittills använda provtagningsapparaterna.

När det härafter gäller spörsmålet angående vilken av de i propositionen och motionerna förordade provtagningsmetoderna som bör användas vill utskottet till en början understryka att alkoholutandningsprov inte syftar till att ge några exakta besked om en förarens blodalkoholhalt utan endast är avsedda att tjäna som en indikator på förekomsten av straffbar blodalkoholhalt. Om provet tyder på att sådan föreligger får blodprov tas med därav följande konsekvenser — vederbörande får avbryta sin färd, lämna ifrån sig bilen etc. Till skillnad från vad fallet är vid utandningsprov då misstanke om brott ansetts föreligga på grund av yttre iakttagelser skall alltså vid en rutinmässig provtagning enbart ett positivt utslag föranleda ett förhållandevis allvarligt ingrepp i den personliga integriteten. Av rättssäkerhetsskäl måste man därför ställa stora krav på provtagningsmetodens tillförlitlighet.

Beträffande tillförlitligheten av 0,5 ‰- och 0,8 ‰-ampullerna redovisade trafiknykterhetskommittén i sitt betänkande (s. 321—324 och 338—340) vissa undersökningsresultat utöver de uppgifter som intagits i propositionen (s. 23). Undersökningarna avsåg bl. a. tillförlitligheten från rättssäkerhetssynpunkt av 0,5 ‰-ampullen med en ny avläsningsmetod, innebärande att den skulle avläsas vid mittmarkeringens överkant. Vid undersökningarna framkom att med sådan ampull och avläsningsmetod andelen s. k. falskt positiva prov, dvs. utslag som oriktigt tyder på en blodalkoholhalt över 0,5 ‰, uppgick till 1 %, när blodalkoholhalten understeg 0,30 ‰, och 8 %, när blodalkoholhalten var mellan 0,30 och 0,49 ‰. Motsvarande andel falskt positiva prov med 0,8 ‰-ampullen uppgick till 0 procent respektive 2 procent.

I likhet med trafiknykterhetskommittén anser utskottet att både den

av departementschefen förordade provtagningsmetoden och en användning av 0,5 ‰-ampullen med en ny avläsningsmetod kan anses acceptabla från rättssäkerhetssynpunkt. Provtagning med 0,8 ‰-ampullen är något mera tillförlitlig, men skillnaden mellan de båda alternativen är enligt utskottets mening inte så stor att den ensam bör tillmätas avgörande betydelse. Även andra synpunkter måste beaktas. I detta hänseende vill utskottet peka på att, som närmare framgår av trafiknykterhetskommitténs undersökningar, 0,8 ‰-ampullen är mindre effektiv än 0,5 ‰-ampullen därigenom att vid provtagning med 0,8 ‰-ampullen en större risk föreligger för att en förare som utåt inte företer tecken på alkoholpåverkan men som har en blodalkoholhalt över den som lagen tillåter undgår lagföring och i stället får fortsätta sin färd. Inte minst med tanke på den tidigare berörda svårigheten att genom yttre iakttagelser sluta sig till en persons nykterhetstillstånd är denna olägenhet allvarlig. Särskilt otillfredsställande kan konsekvenserna bli i sådana fall då exempelvis i samband med en trafikolycka två förare underkastas utandningsprov, den ene med 0,5 ‰-ampullen t. ex. därför att en polisman av en tillfällighet ansett sig kunna konstatera tecken på påverkan och den andre med 0,8 ‰-ampullen därför att ingen konkret misstanke föreligger, samt båda proven visar grönfärgning upp till mittmarkeringen. Från allmän synpunkt måste det te sig orättfärdigt att i ett sådant fall den förstnämnde föraren skall medföras till blodprovstagning medan den andre som sannolikt har lika hög eller högre blodalkoholhalt får fortsätta sin färd utan vidare åtgärd. Ytterligare skäl för det i motionerna förordade alternativet är att införandet av rutinmässiga utandningsprov med 0,8 ‰-ampullen sannolikt inte av den enskilde bilföraren skulle upplevas som en åtgärd, ägnad att i nämnvärd mån öka risken för upptäckt vid bilkörning i alkoholpåverkat tillstånd, och att, som motionärerna framhåller, respekten för den i trafiknykterhetslagstiftningen uppställda gränsen på 0,5 ‰ skulle kunna undergrävas.

Det anförda leder utskottet till den uppfattningen, att 0,5 ‰-ampullen med en ny avläsningsmetod bör användas under försöksverksamheten. Beträffande de fordonsförare som efter rutinmässiga alkoholutandningsprov kommer att underkastas blodprovstagning men visar sig ha en blodalkoholhalt under 0,5 ‰ bör understrykas att de förtärt en inte obetydlig mängd alkohol även om blodalkoholhalten inte passerat gränsen för det straffbara området. Det kan därför inte anses särskilt stötande att de såsom misstänkta för trafiknykterhetsbrott får finna sig i att bli föremål för blodprovstagning. Med hänsyn härtill och till försöksverksamhetens syfte att höja trafiksäkerheten synes några bärande invändningar från rättssäkerhetssynpunkt inte kunna resas mot den av utskottet förordade provtagningsmetoden.

Vad utskottet sålunda anfört i anledning av motionerna 1974: 1940,

1974: 1941, 1974: 1942, 1974: 1943 och 1974: 1944 i nu ifrågavarande hänseende bör ges Kungl. Maj:t till känna.

Under detta avsnitt tar utskottet slutligen upp två motionsyrkanden, som berör vissa följdverkningar av försöksverksamheten.

I motionen 1974: 1941 (yrkande 2) begärs att riksdagen skall ge Kungl. Maj:t till känna att statens rättskemiska laboratorium ges tillräckliga resurser för att kunna nedbringa väntetiderna vid blodprov. Motionärerna hänvisar till att väntetiden för analys av blodprov f. n. beräknas uppgå till omkring en månad och att antalet blodprovsanalyser kan förväntas öka som en följd av försöksverksamheten.

Självfallet är det — inte minst från den misstänktes synpunkt — angeläget, att förundersökning angående trafiknykterhetsbrott inte fördröjs på grund av att resurserna för blodprovsanalys är otillräckliga. I socialstyrelsens anslagsäskanden för nästa budgetår, vilka avgivits före nu ifrågavarande proposition, har arbetsbelastningen vid laboratoriet uppmärksamrats och vissa resursförstärkningar för laboratoriets kemiska avdelning föreslagits. Utskottet utgår från att frågan om laboratoriets behov av ytterligare resurser för att möta en eventuell ökning av antalet blodprovsanalyser till följd av försöksverksamheten med rutinmässiga utandningsprov övervägs i samband med arbetet på statsverkspropositionen och att Kungl. Maj:t även eljest med uppmärksamhet följer arbetsbelastningen vid laboratoriet. Någon riksdagens åtgärd i anledning av motionsyrkandet synes inte erforderlig.

I motionen 1974: 1943 framhålls att en viss felmarginal knappast torde kunna undvikas vid utandningsprov. Motionärerna anser det rimligt att en person, som underkastas blodprovstagning med all den irritation och olägenhet som en sådan innebär och därefter frias från misstanke ersätts för kostnader enligt samma grunder som vid vittnesinställelse. Yrkandet går ut på att ersättningsregler skall utarbetas (yrkande 1).

Enligt kungörelsen (1969: 590) om ersättning vid förundersökning i brottmål kan den som hörs under förundersökning eller av polisman, innan förundersökning hunnit inledas, erhålla ersättning av allmänna medel enligt vittnesersättningskungörelsen (1973: 262). Ersättning utgår dock inte om bl. a. skäligen misstanke föreligger att den hörde är skyldig till brottet.

Enligt utskottets mening saknas anledning att i ersättningshänseende behandla en person, som efter rutinmässigt utandningsprov blir misstänkt för trafiknykterhetsbrott, annorlunda än andra som mer eller mindre oförskyllt misstänks för brott. Att i förevarande sammanhang ta upp ett så vittomfattande spørsmål som frågan om eller i vad mån ersättning till misstänkta skall utgå synes utskottet inte lämpligt. Under hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionsyrkandet.

Övrigt

Enligt 4 § 2 mom. trafikbrottslagen (1951: 649) är straffet för rattonykterhet böter, dock lägst 10 dagsböter, eller fängelse i högst sex månader.

I motionen 1974: 1943 (yrkande 3) yrkas att fängelse skall uteslutas ur straffskalan. Motionärerna anser att rattonykterhetsbrott ofta har karaktären av tillfällighetsförbrytelse samt att bötesstraff torde vara tillräckligt effektivt och därför kunna användas i större utsträckning än nu.

Som utskottet inledningsvis antytt framlades i trafiknykterhetskommitténs betänkande bl. a. förslag om ett mera nyanserat påföljdssystem vid trafiknykterhetsbrott än det som f. n. tillämpas och en sänkning av rattfyllerigränsen till 1,2 ‰.

I en motion till 1973 års riksdag framställdes förslag om vissa ändringar i lagstiftningen rörande trafiknykterhetsbrott. Ändringsförslagen gällde bl. a. påföljderna vid trafikonykterhet. I sitt av riksdagen godkända betänkande (JuU 1973: 12) avstyrkte utskottet bifall till motionen. Utskottet, som förutsatte att proposition på grundval av kommitténs förslag utan onödigt dröjsmål skulle föreläggas riksdagen, fann ej anledning föregripa de ställningstaganden i ett större sammanhang som förestod beträffande de i motionen upptagna spörsmålen.

Vad utskottet sålunda anförde äger alltså giltighet. Utskottet vill härutöver framhålla att den föreslagna försöksverksamheten kan antas ge bättre underlag för ett samlat ställningstagande till kommitténs betänkande i stort, inte minst beträffande valet av påföljder. Utskottet avstyrker med hänvisning till det anförda bifall till motionsyrkandet.

Avslutningsvis vill utskottet understryka vikten av att försöksverksamheten följs med uppmärksamhet samt upplysa att utskottet redan under år 1975 avser att begära redovisning rörande erfarenheterna av verksamheten.

Utöver vad sålunda anförts föranleder propositionen eller motionerna inte några uttalanden från utskottets sida.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen beträffande lagstiftning om försöksverksamhet med utandningsprov
 - a) antar det i propositionen 1974: 154 framlagda förslaget till lag om försöksverksamhet med rutinmässiga utandningsprov utom 1 §,
 - b) avslår motionen 1974: 1079 i den mån den inte bifallits genom utskottets hemställan under a);
2. att riksdagen beträffande omfattningen av försöksverksamheten med avslag på motionen 1974: 1944 (yrkande 1) i denna del antar 1 § i det under 1. angivna lagförslaget;

3. att riksdagen beträffande provtagningsmetoder i anledning av motionerna 1974: 1940 och 1974: 1942 samt motionerna 1974: 1941 (yrkande 1), 1974: 1943 (yrkande 2) och 1974: 1944 (yrkande 2), sistnämnda tre motioner i denna del, ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i detta hänseende anfört;
4. att riksdagen beträffande rättskemiska laboratoriets resurser avslår motionen 1974: 1941 (yrkande 2) i denna del;
5. att riksdagen beträffande ersättning åt misstänkta avslår motionen 1974: 1943 (yrkande 1) i denna del;
6. att riksdagen med avslag på motionen 1974: 1943 (yrkande 3) i denna del antar det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1951: 649) om straff för vissa trafikbrott;
7. att riksdagen antar det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.

Stockholm den 3 december 1974

På justitieutskottets vägnar
ASTRID KRISTENSSON

Närvarande: fru Kristensson (m), herrar Polstam (c), Larfors (s), Johansson i Växjö (c), Jönsson i Malmö (s), Westberg i Ljusdal (fp), Nygren (s), Bengtsson i Göteborg (c), Schött (m), Nilsson i Visby (s), Lövenborg (vpk), fru Wiklund (c), fru André (c), fru Andersson i Kumla (s) och herr Hasselgren (s).

Reservationer

1. vid punkten 5 i utskottets hemställan

av herr Lövenborg (vpk), som beträffande ersättning åt misstänkta anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 12 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "utskottet motionsyrkandet" bort ha följande lydelse:

I likhet med motionärerna anser utskottet att ersättning enligt kungörelsen om ersättning vid förundersökning i brottmål inte torde kunna utgå till den som efter rutinmässigt utandningsprov blir föremål för blodprovstagning trots att han har en blodalkoholhalt som understiger 0,5 ‰. Som utskottet tidigare berört kan de provtagningsapparater som avses komma till användning vid rutinkontroller av förarens nykterhetstillstånd inte anses helt tillförlitliga från rättssäkerhetssynpunkt varför man har att räkna med ett visst antal falskt positiva prov. Detta är givetvis en avsevärd olägenhet som man emellertid får acceptera i avvaktan på att

mera tillförlitliga provtagningsmetoder kan komma till användning. Med hänsyn härtill anser utskottet att det av rättssäkerhetsskäl är befogat att de förare som efter rutinmässiga utandningsprov blir misstänkta för trafiknykterhetsbrott men vars blodalkoholhalt enligt blodprovсаналys inte uppgår till 0,5 ‰ gottgörs av allmänna medel för de olägenheter som är förenade med blodprovstagningen. Den förordade användningen av 0,5 ‰-ampullen med de betydande felmarginaler som därvid kan förutses utgör ytterligare skäl för en lösning i enlighet med motionärernas syfte. Ersättning synes som motionärerna framhåller lämpligen böra utgå enligt samma grunder som vid inställelse som vittne. Ersättningsreglerna torde kunna utfärdas av Kungl. Maj:t i samband med tillämpningsföreskrifterna till lagen om försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov. Vad utskottet anfört i anledning av motionen i förevarande hänseende bör ges Kungl. Maj:t till känna.

dels att utskottets hemställan under 5 punkten bort ha följande lydelse:

5. att riksdagen beträffande ersättning åt misstänkta i anledning av motionen 1974: 143 (yrkande 1) i denna del ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i detta hänseende anfört;

2. vid punkten 6 i utskottets hemställan
av herr Lövenborg (vpk), som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 13 som börjar med "I en" och slutar med "till motionsyrkandet" bort ha följande lydelse:

I sitt betänkande framhöll trafiknykterhetskommittén att det av hänsyn till allmänpreventiva synpunkter inte torde vara nödvändigt att i samma utsträckning som hittills använda fängelsestraff. Allmänpreventionen torde enligt kommittén nämligen i inte obetydlig grad kunna tillgodoses genom körkortsingripanden, höga böter, åtgärder för att öka upptäcktsrisken samt i fråga om förare med alkoholproblem en skyddstillsyn av ingripande karaktär. En minskad användning av fängelsestraff framstod för kommittén också som önskvärd med hänsyn till de olägenheter som är förbundna med den schablonmässiga användningen av denna påföljd vid trafiknykterhetsbrott. Från individualpreventiv synpunkt förordade kommittén beträffande rattfyllerister som inte har alkoholproblem och inte heller i övrigt har behov av en individualpreventiv inriktad behandling påföljdsalternativen villkorlig dom i förening med höga böter eller fängelse samt beträffande rattfyllerister med alkoholproblem skyddstillsyn med föreskrift om nykterhetsvårdande behandling.

Enligt utskottets mening är det i hög grad angeläget att kommitténs förslag som närmast har avseende på rattfyllerister snarast leder till lagstiftning. När det gäller rattnykterhetsbrott delar utskottet motionärernas uppfattning om att dessa brott oftast torde ha karaktären av tillfällighetsförbrytelser varför böter torde kunna anses vara en tillräckligt

kännbar påföljd. Som närmare framgår av en redogörelse för påföljdspraxis vid trafiknykterhetsbrott, som intagits i kommitténs betänkande, torde i det helt övervägande antalet fall av rattonykterhet annan påföljd än böter inte ifrågakomma. Enligt utskottets mening är det motiverat att som ett första steg mot en radikalare trafiknykterhetslagstiftning redan nu helt utesluta fängelse som påföljd för rattonykterhetsbrott. Utskottet tillstyrker således motionen 1974: 1943 i denna del.

dels att utskottets hemställan under punkten 6 bort ha följande lydelse:

6. att riksdagen med bifall till motionen 1974: 1943 (yrkande 3) i denna del antar det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1951: 649) om straff för vissa trafikbrott med den ändringen att 4 § 2 mom. erhåller följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

Kungl. Maj:ts förslag

Utskottets förslag

4 §

2 mom. Är det ej styrkt, att förare av motorfordon eller terrängmotorfordon eller av traktor med släpfordon var så påverkad, som i 1 mom. första stycket sägs, men har han fört fordonet efter att ha förtärt starka drycker i sådan mängd att alkoholkoncentrationen i hans blod under eller efter färden uppgick till 0,5 men ej till 1,5 promille, dömes till böter, dock lägst tio dagsböter, *eller fängelse i högst sex månader.*

2 mom. Är det ej styrkt, att förare av motorfordon eller terrängmotorfordon eller av traktor med släpfordon var så påverkad, som i 1 mom. första stycket sägs, men har han fört fordonet efter att ha förtärt starka drycker i sådan mängd att alkoholkoncentrationen i hans blod under eller efter färden uppgick till 0,5 men ej till 1,5 promille, dömes till böter, dock lägst tio dagsböter.

Särskilda yttranden

1. vid punkten 3 i utskottets hemställan (provtagningsmetoder)

av herrar Larfors (s), Jönsson i Malmö (s), Nygren (s), Nilsson i Visby (s), fru Andersson i Kumla (s) och herr Hasselgren (s):

Propositionen innebär framför allt att en försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov skall få äga rum i trafiksäkerhetens intresse. I utskottet har full enlighet rått om förslaget i denna del liksom om övriga förslag till lagstiftning i syfte att öka trafiknykterhetslagstiftningens effektivitet. Däremot har skiljaktiga meningar yppats på en punkt när det gäller innehållet i de tillämpningsföreskrifter till lagen om försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov som regeringen avses utfärda, nämligen beträffande frågan om vilken provtagningsmetod som bör användas under försöksverksamheten.

För vår del har vi i likhet med departementschefen ansett, att alternativet med 0,8 ‰-ampullen är mest tillfredsställande på grund av

att det innebär något bättre garantier än alternativet med 0,5 ‰-ampullen för att förare, vars blodalkoholhalt understiger 0,5 ‰, inte underkastas blodprovstagning. Då det emellertid endast är fråga om en försöksverksamhet med begränsad omfattning under tiden den 1 januari 1975—den 30 juni 1976, har vi inte ansett oss böra motsätta oss förslaget om användning av 0,5 ‰-ampullen. Detta förslag har som utskottet anför visst försteg från effektivitetssynpunkt, även om det enligt vår mening inte uppväger den fördel från rättssäkerhetssynpunkt som en användning av 0,8 ‰-ampullen innebär.

2. vid *punkten 3* i utskottets hemställan (provtagningsmetoder)

av herr Lövenborg (vpk):

Utskottet föreslår att 0,5 ‰-ampullen skall användas i stället för 0,8 ‰-ampullen. Om förslaget genomförs kommer detta att innebära betydande risker för misstanke om brott även i många fall då fordonsförare har en blodalkoholhalt under 0,5 ‰. För mig har det varit möjligt att godta detta utskottets förslag endast därför att man i sak har bifallit vpk-motionens krav om att man också skall använda sig av annan och exaktare utandningsapparaturlur än de tidigare nämnda ampullerna.

I vpk-motionen heter det bl. a. följande:

Det är emellertid av stor betydelse att rutinproven genomförs med försiktighet och omdöme och att man så långt detta är möjligt minskar testens felmarginaler. Detta kan bl. a. ske genom att man införskaffar och använder sig av apparatur som ger största möjliga exakthet. Under den föreslagna försöksperioden bör man som alternativ till nuvarande Alcotestmetod också använda sig av s. k. kvantitativa utandningsapparater, som ger noggrannare analys av utandningsluften och därmed bättre uppfattning än Alcotest (prop. 1974: 154 s. 8).

I utskottets betänkande förutsätts att man under försöksperioden prövar nya och säkrare apparater som efter hand kan ersätta hittills använda provtagningsmetoder. Sådana apparater finns och har demonstrerats för utskottet.

Försöksperioden bör sålunda användas för att i största möjliga utsträckning planera en övergång till säkrare metoder. Detta är framför allt viktigt om man avser att göra rutinmässiga utandningsprov till ett permanent inslag i trafikövervakningen.

